
УДК 329.733(477)»1945»:930.1

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2025.02.137>

Василь УХАЧ

*кандидат історичних наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2106-5335>*

ПРОТИСТОЯННЯ СУБ'ЄКТІВ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ З ДЕРЖАВНИМИ ТА КАРАЛЬНО-СИЛОВИМИ ОРГАНАМИ СРСР У 1945 РОЦІ: ВІЗІЇ СУЧАСНИХ НАУКОВЦІВ

Анотація. Мета статті полягає у спробі комплексного аналізу вивчення сучасною вітчизняною історіографією збройного протистояння суб'єктів українського національно-визвольного руху з державними та карально-репресивними органами комуністичного радянського режиму в 1945 році. Методологія дослідження базується на принципах історизму, науковості, об'єктивності, системності. Застосовані методи аналізу та синтезу, узагальнення дозволили проаналізувати наукові напрацювання сучасних вітчизняних істориків у розкритті протистояння суб'єктів українського визвольного руху з радянським тоталітарним режимом та його карально-репресивними органами. Наукова новизна. На основі новітніх історичних досліджень проаналізовано теоретико-методологічні підходи до стану вивчення заявленої наукової теми; узагальнено напрацювання істориків у їх оцінці збройного боротьби ОУН(б), УПА з владними та силовими інституціями комуністичного режиму в 1945 році. Результати дослідження. За останні 20-25 років сучасною вітчизняною історичною наукою зроблено значний поступ у вивченні комплексу питань збройного протиборства державних та репресивно-силових структур СРСР з суб'єктами українського самостійницького руху. У безкомпромісному взаємопоборюванні, сторони використовували практично необмежений перелік форм та методів боротьби. Вітчизняні науковці суголосні у думці, що з метою побороти спротив збройного націоналістичного підпілля, відділів повстанської армії, комуністичний режим вдавався до використання комплексу «витончених» засобів боротьби, при цьому цинічно порушуючи права людини, діюче законодавство, застосовуючи невинуватених терор та репресії до цивільного населення західних земель України. Комуністичною

пропагандою були посіяні на майбутні десятиліття ідеологічні стереотипи, які роз'єднували українське суспільство.

Водночас попри розширення тематичної палітри досліджень, бракує узагальнюючих, історико-аналітичних, на стику міждисциплінарних наук, з використанням новітнього методологічного інструментарію, праць, що дозволило б вивести на якісно новий рівень об'єктивну оцінку національно-визвольної боротьби в післявоєнний період, що є вкрай важливо у контексті державної політики комеморації.

Ключові слова: український визвольний рух, сучасна історіографія, ОУН(б), УПА, радянський тоталітарний режим, карально-силові органи, протистояння.

Vasyl UKHACH

PhD in History, Associate Professor

West Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2106-5335>

CONFRONTATION BETWEEN THE PARTICIPANTS OF THE UKRAINIAN LIBERATION MOVEMENT AND THE STATE AND REPRESSIVE-SECURITY AGENCIES OF THE USSR IN 1945: PERSPECTIVES OF CONTEMPORARY SCHOLARS

Abstract The purpose of this article is to provide a comprehensive analysis of how contemporary Ukrainian historiography studies the armed confrontation between the participants of the Ukrainian national liberation movement and the state as well as punitive-repressive agencies of the communist Soviet regime in 1945. The research methodology is based on the principles of historicism, scientificity, objectivity, and systemic analysis. The use of methods of analysis and synthesis, along with generalization, made it possible to summarize the scholarly contributions of modern Ukrainian historians in exploring the confrontation between the actors of the Ukrainian liberation movement and the Soviet totalitarian regime together with its punitive-repressive institutions. Scientific novelty. On the base of recent historical research, the article analyzes the theoretical and methodological approaches to the study of the stated topic and generalizes the scholarly achievements in assessing the armed struggle of the Organization of Ukrainian Nationalists (Bandera faction, OUN(B)) and the Ukrainian Insurgent Army (UIA) against the administrative and security institutions of the communist regime in 1945. Over the past 20-25 years, Ukrainian historical scholarship has made significant progress

in studying the complex issues of armed confrontation between the state and repressive-security structures of the USSR and the participants of the Ukrainian independence movement. In this uncompromising struggle, both sides employed an almost unlimited range of methods and forms of warfare. Ukrainian scholars generally concur that, in its attempts to suppress the resistance of the nationalist underground and the insurgent army units, the communist regime resorted to a wide range of “sophisticated” methods, while cynically violating human rights and existing legislation, and applying unjustified terror and repression against the civilian population of Western Ukraine. Communist propaganda sowed ideological stereotypes that divided Ukrainian society for decades to come.

At the same time, despite the broadening of research themes, there remains a lack of comprehensive, historical-analytical, and interdisciplinary studies employing innovative methodological tools. Such works are essential for producing an objective and qualitatively new assessment of the national liberation struggle in the postwar period - an issue of particular importance in the context of contemporary state commemoration policy.

Keywords: Ukrainian liberation movement, contemporary historiography, OUN(B), UIA, Soviet totalitarian regime, punitive-security agencies, confrontation.

Постановка проблеми. Звільнення західних земель України від нацистської Німеччини у 1944 році й повернення радянського тоталітарного режиму з його владними інституціями та розгалуженою системою «правоохоронних», карально-силових структур, ніс для населення краю, яке не забуло гіркого досвіду першого урядування совітів у 1939–1941 рр., тривогу та непередбачуваність. Водночас, комуністичний режим зустрівся із безкомпромісним збройним опором єдиних життєздатних сил українського самостійницького руху – збройним націоналістичним підпіллям та бойовими відділами Української повстанської армії, керівництво яких усвідомлювало непримиренність майбутнього двобою, що у свою чергу також стимулювало провід до напрацювання максимально реалістичної тактики і стратегії подальшої національно-визвольної боротьби.

Сучасна українська історіографія, починаючи з 2000-х зробила значний поступ у висвітленні протистояння ОУН(б), УПА з карально-репресивними органами комуністичного режиму. Проте, за останні десятиріччя активних наукових розробок доводиться констатувати про невиправдано малий відсоток аналітичних, системних, міждисциплінарного характеру, з новітніми методологічними підходами узагальнюючих історіографічних досліджень, де б розкривалося складне полотно взаємопоборювання самостійницьких сил з репресивним апаратом СРСР.

Аналіз досліджень. Протиборство суб'єктів українського національно-визвольного руху з радянським режимом і його силовими структурами у післявоєнний період, є чи не найповніше висвітлене у візіях сучасних науковців. Простежується кілька характерних особливостей. По-перше, історіографічні розробки науковців [Веденєєв, 2012; Демидов, 2004; Ільницький, 2015] здебільшого стосувалися розділів дисертаційних досліджень

відповідної досліджуваної тематичної проблематики, і ніяк не претендують на узагальнюючі історіографічного плану дослідження, завдяки яким формувалося б системне, багатовимірне бачення особливостей запеклого збройного протистояння періоду, зокрема і в 1945 році. Дослідженню сучасною українською історіографією проблематики українського визвольного руху кін. 30 - сер. 50-х рр. XX ст. присвячені наукові розвідки В. Ухача [Ухач, 2020]. По-друге, у контексті дисертаційних досліджень, в опублікованих авторських монографіях розширювалася тематична ніша, зокрема, протистояння спецпідрозділів націоналістичного підпілля, повстанської армії з радянськими органами спецоперацій [Веденєєв, Биструхін, 2007], форм і методів боротьби радянських владних та силових інституцій з ОУН(б), УПА [Вронська, 2008; Сергійчук, 2006], збройного протистояння сил українського самостійницького руху з радянським карально-репресивними органами [Кентій, 2005; Ленартович, 2011], функціонуванню українського повстанського запілля, протидії процесам колективізації західних земель України, особливостей ідеологічної боротьби, функціонуванню молодіжних націоналістичних структур [Шайкан, 2010; Іщук, 2011]. По-третє, наукові дослідження сучасних істориків в оцінці боротьби українського визвольного руху, у своїй переважній більшості ґрунтуються на значній документальній базі, окремі наукові розробки мають важливе теоретико-методологічне підґрунтя. У цьому контексті знаковою подією став вихід у науковий світ у 2005 р. колективної монографії «Організація український націоналістів і українська повстанська армія» [ОУН і УПА, 2005], звіту робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА (історичний висновок) [Протистояння], які є міцним підмурівком, «основою для формування єдиного концептуального бачення подій Другої світової війни» [Ільницький, 2015, С. 282].

Мета статті полягає в аналізі напрацювань сучасною вітчизняною історіографією специфіки протистояння сил українського визвольного руху з владними інституціями та репресивними органами комуністичного радянського режиму на західних землях України в період 1945 року.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні історики цілком слушно висловлюють критичні зауваження щодо недостатньої уваги відповідальними державними інституціями (починаючи з 90-х рр. минулого століття) щодо формування політики історичної пам'яті, зусиль на напрацювання об'єктивної історичної (вважаємо, що ця ніша українськими істориками була в цілому виконана якісно – Авт.) та правової (у цій площині українськими правниками, окрім ряду наукових статей, дисертаційного дослідження І. Мамонтова, так і не підготовлено правового висновку) оцінки діяльності українського націоналістичного підпілля та Української повстанської армії. У цьому контексті знаний київський дослідник О. Лисенко [Лисенко, 2013, С. 13–18] вказує на проблему ідентифікації, від якої у значній мірі залежить сприйняття феномену українського визвольного руху 1930 – 1950-х років різними групами сучасного суспільства. Науковець наголошує і на ключових лініях розламу у трактуванні

та сприйнятті українського визвольного руху, що охоплюють ідеологічні питання, проблему союзників та колаборації, правову оцінку діяльності ОУН та УПА [Лисенко, 2013, С. 15–17]. Наукові напрацювання сучасних науковців у питанні висвітлення проблематики українського визвольного руху, на думку історика Д. Веденєєва, носять здебільшого екстенсивний характер, повільно переростають у якісні історико-аналітичні дослідження, а саме вони мають формувати «науково-теоретичний фундамент кроків Української держави у напрямку досягнення національного примирення як однієї із передумов консолідації української політичної нації» [Веденєєв, 2014, С. 138].

В умовах «архівної революції», висвітлення складу та змісту джерельної бази протиборства суб'єктів українського національно-визвольного руху з радянським режимом та його силовими структурами у перше післявоєнне десятиріччя за самостійну Українську державу стало одним з основних завдань архівних установ у сфері напрацювання науково-довідкового апарату та інших інформаційно-пошукових засобів [Папакін, 2000, С. 15–21]. Вітчизняними дослідниками робиться наголос на продовженні праці по збереженню та доступності архівних матеріалів, в яких висвітлюється національно-визвольна боротьба на західних землях України у післявоєнні роки [Зброжко, 2012, С. 136–141], потребі їх повноцінного використання у сучасних наукових дослідженнях [Павленко, 2001, С. 89–98]. Сучасні історики наголошують, що в оцінці стану збереження архівних матеріалів боротьби радянських силових структур з українським національно-визвольним рухом, варто брати до уваги «[...] численні системні чистки архівів [...]» [Зброжко, 2012, С. 240], що за вказівкою відповідних відомств здійснювалися впродовж 1940–1970 років ХХ століття. Масовим знищенням, під виглядом «втрати їх історико-культурної цінності» [Зброжко, 2012, С. 240] та вивезенням в архіви Москви та Санкт-Петербурга в період національного відродження кінця 1980 – поч. 1990-х років минулого століття архівних документів (здебільшого з державних архівів західних областей України) в яких висвітлювалися системні злочинні дії радянських спецслужб не тільки проти націоналістичного підпілля і УПА, але й мирного населення. Мета цих заходів очевидна – максимально знищити та замести сліди злочинних дій тоталітарного режиму та його виконавців.

Особливу цінність представляють збірники документів про боротьбу ОУН, УПА в завершальні роки Другої світової війни [ОУН і УПА у 1945, 2015]. Віриться, що цей унікальний науковий проект фахівців Інституту історії НАН України знайде продовження і у виданні документів про національно-визвольну боротьбу з радянськими державними та силовими структурами і після 1945 року. Цінним для дослідників є унікальне видання «Особые папки Сталина і Молотова [...]» [«Особые папки», 2010] про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944-1948 роках. Специфіка документів «Особых папок [...]» полягає у систематичному відборі інформації про боротьбу органів внутрішніх справ з УПА та націоналістичним підпіллям. У документах висвітлюється роль Червоної армії у придушенні національно-

визвольної боротьби на західноукраїнських землях (наголосимо, що радянська інформаційно-пропагандистська машина впродовж десятиліть маскувала і заперечувала участь регулярних частин Червоної армії у боротьбі з УПА. Виходила дещо дивна ситуація – проти «зграї» «українсько-буржуазних націоналістів», кримінальних злочинців чомусь «мусіли» воювати регулярні армійські частини. Цими заходами комуністичний режим прагнув завуалювати масштабність народної підтримки повстанської армії та націоналістичного підпілля, її широкі надзвичайні повноваження та грубе порушення законності [Ухач, 2021, С. 119–124].

Характеризуючи боротьбу суб'єктів українського національно-визвольного руху з органами радянської влади та його силовими структурами, без перебільшення, для дослідників і сьогодні унікальним джерелом інформації залишаються видання (насамперед нової серії) Літопису УПА [Здіорук, 2000]. «Зіставлення документів ОУН та УПА з документами партійних, державних, каральних органів дає змогу з'ясувати централізований і спланований зверху характер репресивних акцій комуністичного режиму проти українського народу, насамперед ОУН(б) та УПА у 1944–1955 роках, чия діяльність мала колосальну підтримку значної частини західноукраїнського населення і була реальним, добре організованим збройним спротивом доволі потужному противнику, який спирався на регулярну армію, спецслужби і каральні органи» [Зброжко, 2012].

Початок 1945 року змусив керівництво самостійницького руху продумати й визначити тактичні кроки подальшої боротьби. Сучасні українські історики об'єктивно наголошують, що у запеклому двобої сил радянського тоталітарного режиму із суб'єктами українського визвольного руху грубо порушувалося діюче законодавство, чинилася фізична наруга над всіма, хто потенційно не сприймав заходів комуністичного режиму.

Населення західних земель України дуже добре закарбувало у пам'яті репресивні заходи нової влади під час першого врядування комуністів, а тому у нових реаліях у людей практично не залишалося сумнівів щодо методів і форм проведення «другої» радянської, після повернення радянських владних та правоохоронних інституцій. Водночас, і це було небезпечною тенденцією, все помітнішою проглядалася наростаюча втома населення краю від збройного протистояння, системи економічних реквізитів, що мали подавити як приватноправову ініціативність населення, так і позбавити матеріальної підтримки націоналістичне підпілля та повстанські загони, різноманітністю форм насильства, без перебільшення всезростаючим усвідомленням [ОУН і УПА в 1945, 2015, С. 3], не співмірності потенціалу взаємопоборюючих сторін, що у свою чергу підточувало віру і в активній меншості в остаточну перемогу [Ухач, 2021, С. 119–124].

Комуністичний режим, за твердженням істориків, широко використовував палітру апробованих у попередні роки на інших теренах карально-силових заходів, зокрема, інституту заручництва, доносительства [Яневський, 2012,

С. 194], системи оперативно-агентурних заходів радянських спецслужб [Лисенко, 2005, С. 377], інформаційно-пропагандистських заходів сталінського режиму, що сумарно мали за ціль посіяти зерна недовіри до сил самостійницького руху, «[...] розірвати український визвольний рух і його соціальну базу» [Лисенко, 2005, С. 377].

Зима 1945 року та реалії протікання визвольної боротьби, змушували, як слушно стверджують науковці, вчергове переглянути стратегію та тактичні кроки подальших дій. Очільник повстанської армії Р. Шухевич, так і М. Лебідь, попри внутрішню готовність продовжити спротив, усвідомлювали, що національно-визвольна боротьба є боротьбою на далеку перспективу. Примарними були сподівання очільників визвольного руху і на потенційно майбутню війну СРСР з західними державами [Лисенко, 2005, С. 3].

Окреслили свою позицію щодо перспектив продовження боротьби і очільники мельниківського крила ОУН. У документі «Братиславська директива» керівники мельниківського націоналістичного руху не бачили перспектив у продовженні збройній боротьбі з комуністичним режимом, а тому воліли зосередитися на активізації політичної діяльності та культурно-освітньої праці, висуваючи тезу «не в лісі, а в народі» [Лисенко, 2005, С. 359–360].

Авторитетним київським дослідником О. Лисенком здійснена вдала спроба періодизувати процеси структурно-організаційної й тактичної трансформації в середовищі українського самостійницького у 1945 році. На рубежі 1944–1945 років, стверджує О. Лисенко, керівництво збройного націоналістичного підпілля та української визначилося із переліком першочергових заходів, а саме: «[...] спрямувати удари збройних відділів по районних центрах і цим змусити сконцентрувати тут більше радянсько-силових структур, зменшивши їх у селах – життєво важливій базі повстанського запілля; перешкоджати процесам радянзації і насамперед укоріненню радянських органів влади; зривати плани поставок сільськогосподарських продуктів, заготівель лісу та інших заходів радянського режиму» [ОУН і УПА в 1945, 2015, С. 9]. Особливий акцент робився на активізації праці пропагандивної реферантури, що за задумом керівництва визвольної боротьби дозволило б підняти піднімати моральний дух і ліквідовувати зневіру. Обговорювалися і питання тимчасового перегрупування основних відділів повстанської армії та організаційних кадрів на терени сусідніх Білорусі та Польщі [Лисенко, 2005, С. 359–360]. Сучасні історики вказують на чергові трансформації тактичних кроків у середовищі самостійницького руху літом 1945 року, де проводом виокремлювалися такі основні форми спротиву: індивідуальний терор, диверсійні акції на промислових та сільськогосподарських об'єктах; засідки та невеликі сутички із не чисельними радянськими підрозділами, винищувальними батальйонами [ОУН і УПА в 1945, 2015, С. 33]. Цілком виправдано ставилося завдання закріпитися і розбудовувати організаційні структури у містах. Особливий акцент, як зазначають науковці, очільники визвольного руху робили на рейди в інші регіони України, зокрема Житомирщини та Київщини [ОУН і УПА в

1945, 2015, С. 32]. Такі рейди, за задумом керівництва визвольного руху, мали, окрім інформаційно-пропагандистської мети – засвідчити присутність визвольних структур на теренах Великої України, також хоча б частково завадити радянським репресивним органам виконувати оперативну роботу на західних землях України [ОУН і УПА в 1945, 2015, С. 34].

У планах керівників українського національно-визвольного руху належна увага приділялася і закордонним рейдам повстанських відділів, які, за твердженням В. В'ятровича, мали донести вільному світові справжню імперську природу радянського режиму, протидіяти комуністичній пропаганді за кордоном з метою очорнити визвольну боротьбу українського народу, зрештою донести справжні цілі боротьби українського самостійницького руху [ОУН і УПА в 1945, 2015, С. 36]. Поділяємо висновки істориків, що попри незначні військові результати закордонних рейдів відділів УПА, вони мали позитивний політичний і морально-психологічний ефект впливу на людей [Ухач, 2021, С. 119–124].

У другій половині 1945 року збройне націоналістичне підпілля зазнало чергової трансформації. За твердженням А. Кентія, з одного боку, налагоджували більш тісний зв'язок структур повстанської армії з боївками та населенням краю, з іншого боку – ознаменовували перехід до тактики підпільно-партизанських дій у визначених регіонах [ОУН і УПА в 1945, 2015, С. 38]. Ці реорганізаційні зміни також засвідчували втрату сподівань керівництва повстанської армії на те, що її діяльність набуде рис загальноукраїнського характеру [Лисенко, 2005, С. 337]. 22 листопада 1945 року Крайовий Провід бандерівської організації у своїй інструкції акцентував увагу на посиленні кадрової, політвиховної роботи, що в умовах наростаючих кризових явищ вкотре мали забезпечити морально-психологічну стійкість організаційного активу, сприяти національно-патріотичному вихованню молоді [ОУН і УПА в 1945, 2015, С. 38]. Як зазначає О. Лисенко, подальша збройна боротьба мала супроводжуватися активною інформаційно-пропагандистською діяльністю, апелюючи у першу чергу до інтелігенції, учителів, особливо тих, хто приїхав із східних земель України, міліції, священнослужителів, в умовах наростаючих загроз ліквідації УГКЦ [ОУН і УПА в 1945, 2015, С. 39].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Питання збройного протистояння націоналістичного підпілля, Української повстанської армії з комуністичною владою та її репресивно-каральними силовими структурами на західних землях України у період 1945 року, є достатньо повно висвітлена сучасними українськими істориками. За останні 20-25 років у науковий обіг уведено вагомий перелік документальних видань, що склали основу монографічних досліджень, автори яких поставили за мету комплексно, у всеукраїнському або ж регіональному вимірі, дослідити особливості, етапи, форми і методи протиборства радянського тоталітарного режиму із суб'єктами українського національно-визвольного руху. Сучасна вітчизняна історіографія в оцінці протиборства періоду 1945 року приділяє ключову

увагу питанням трансформації тактичних цілей визвольного руху, що у нових умовах мало як зберегти кадровий потенціал, обрати оптимальні методи і форми збройної боротьби, посилити пропагандистську, національно-патріотичну роботу. Достатньо повно висвітлено питання організації як внутрішніх так і закордонних рейдів, що мали розширити географію боротьби, так і донести вільному світу цілі визвольної боротьби українців. Системно, вітчизняні історики підійшли і до аналізу комплексу заходів, яких застосував комуністичний режим для ліквідації спротиву. Водночас, попри вагомий науковий доробок недостатньо комплексних, історико-аналітичних праць на новітній методологічній базі з використанням міждисциплінарних підходів. Бракує комплексних історіографічних досліджень, які б цілісно аналізували складне полотно безкомпромісного протистояння комуністичного режиму з силами самостійницького руху.

На своїх дослідників «чекають» питання: вивчення внутрішніх і зовнішніх чинників, які детермінували взаємне протиборство, що дозволило б окреслити багатовимірне полотно протистояння; дослідження особливостей, специфіки боротьби протиборствующих сил в різних регіонах; особливостей ведення конфліктуючими сторонами інформаційно-пропагандистської війни та ін.

Література

1. Веденєєв Д. Післявоєнна еволюція стратегії, тактики, організаційно-функціональної побудови озброєного руху опору під проводом ОУН(б) в Західній Україні. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2012. Вип. 22. С. 172–182.
2. Демидов С. Ю. Історіографія історії Української Повстанської Армії [Текст] : дис... канд. іст. наук: 07.00.06. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л., 2004. 239 с.
3. Ukhach, V. Contemporary Ukrainian Historiography of the OUN Anti-Polish Uprising (August-September 1939). *Eminak*. 2020, 2020(2(30)), pp. 229–237. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2020.2\(30\).428](https://doi.org/10.33782/eminak2020.2(30).428).
4. Ухач В. З. Український визвольний рух як напрям наукових студій 1987–1997 рр.: історіографічний дискурс. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2020. Вип. 51. С. 205–217 та ін. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.51.2020.220186>.
5. Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки: монографія. Київ: К.І.С., 2007. 568 с.
6. Вронська Т. В. Позасудові репресії членів сімей учасників національно-визвольного руху в західних областях України (1944–1952): монографія; НАН України, Інститут історії України ... [та ін.]. Харків: Право, 2008. 263 с.
7. Кентій А. Збройний чин українських націоналістів 1920–1956: історико-архівні нариси. Київ, 2005. Т. 1. від УВО до ОУН. 1920–1956. 332 с.

8. Ленартович О. Ю. Національно визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни: монографія. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2011. 410 с.
9. Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні періоду Другої світової війни 1939–1945 рр.: монографія. Кривий Ріг: [б.в.], 2010. 436 с.
10. Організація український націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси / Дзьобак В. В., Ільюшин І. І., Касьянов Г. В. та ін. Київ: Наукова думка, 2005. 495 с.
11. Протистояння українських націоналістів і влади у повоєнний період. Проблема ОУН-УПА. Звіт робочої групи істориків при урядовій комісії з вивчення ОУН і УПА. Основні тези з проблеми ОУН-УПА (історичний висновок). URL: <http://www.poshuk-lviv.org.ua.press/oun-upa.htm#zmist>.
12. Ільницький В. Український національно-визвольний рух у Карпатському краї ОУН (1945-1954): історіографія проблеми. Дрогобицький краєзнавчий збірник. 2015. Спецвипуск 2. С. 277–313.
13. Лисенко О. Український національно-визвольний рух 30-50-х рр. XX ст.: суспільний контекст і науковий вимір. Галичина. 2013. Ч. 24. С. 13–18.
14. Веденєєв Д. В. Становище західноукраїнських земель у контексті геополітичного протистояння початкового періоду «холодної війни» (1945-1950 рр.). *Україна у світовій історії*. 2014. № 2(51). С. 137–147.
15. Папакін Г. В. До питання опрацювання джерельної бази дослідження українських визвольних змагань 1939-1956 рр. *Архіви України*. 2000. № 1–3(243). С. 15–21.
16. Зброжко О. Стан збереженості в архівах України радянських документів про національно-визвольних рух опору на західноукраїнських землях у період Другої світової війни та повоєнні роки. *Гілея: науковий вісник*. 36. наук. праць. 2012. Вип. 56(1). С. 136–141.
17. Павленко І. А. Архівні джерела про роль М.С. Хрущова в організації боротьби з українським національно-визвольним рухом у західних областях УРСР (1944-1949). *Архіви України*. 2001. Вип. 1-2. С. 89–98.
18. ОУН і УПА в 1945 році: 3б. док. і мат-лів. В 2 ч. Ч. 2. Редкол.: Боряк Г. В., Веселова О. М., Даниленко В. М., Кульчицький С. В. (відп. ред.). Упорядн.: Веселова О. М. (відп. упорядн.), Гриневич В. А., Сергійчук В. І. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 366 с.
19. «Особые папки» Сталіна і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 роках / Упоряд. Я. Дашкевич; В. Кук. Львів, 2010. 594 с.
20. Ухач В. З. Український визвольний рух у 1945 р.: структурно-організаційна й тактична трансформація (сучасна вітчизняна історіографія). *Мовна політика держави: історико-правова ретроспектива і сучасність: Матеріали 13-тої Всеукр. наук. конф.* Львів: Л-Прес, 2021. С. 119–124.

21. Здіорук О. Літопис УПА: час, події, джерела (джерелознавча достовірність та інформаційна цінність багатотомного видання «Літопис ЦПА»). Київ: Ін-т історії України, 2000. 142 с.
22. Зброжко О. Джерелознавчі студії з історії національно-визвольного руху опору на західноукраїнських землях. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/71947/27-Zbrozhko.pdf?sequence=1>.
23. Яневський Д. Проект «Україна»: Жертва УПА, місія Романа Шухевича. Харків: «Фоліо», 2012. 283 с.
24. Лисенко О.Є. Боротьба радянських силових структур проти ОУН і УПА у 1945 р. В кн.: *Організація український націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси* / Дзьобак В. В., Ільющин І. І., Касьянов Г. В. та ін. Київ: Наукова думка, 2005. 495 с.

References

1. Viedienieiev, D. (2012). Pisliavoyenna evolyutsiya stratehiyi, taktyky, orhanizatsiyno-funktsionalnoyi pobudovy ozbrojeno ho rukhu oporu pid provodom OUN(b) v Zakhidniy Ukrayini [Post-war evolution of strategy, tactics, organizational and functional structure of the armed resistance movement led by OUN(b) in Western Ukraine]. *Ukrayina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 22, 172–182. (in Ukrainian).
2. Demydov, S. Yu. (2004). *Istoriografiia istorii Ukrainskoi Povstanskoii Armii [Historiography of the History of the Ukrainian Insurgent Army]*: dys... kand. ist. nauk: 07.00.06. Lvivskiy natsionalnyi un-t im. Ivana Franka. (in Ukrainian)
3. Ukhach, V. (2020). Contemporary Ukrainian Historiography of the OUN Anti-Polish Uprising (August–September 1939). *Eminak*, 2(30), 229–237. [https://doi.org/10.33782/eminak2020.2\(30\).428](https://doi.org/10.33782/eminak2020.2(30).428)
4. Ukhach, V. Z. (2020). Ukrayinsky vyzzvolnyy rukh yak napryam naukovykh studiiv 1987–1997 rr.: istoriografichnyy dyskurs [Ukrainian liberation movement as a direction of scientific studies 1987–1997: historiographical discourse]. *Storinky istoriyi: zbirnyk naukovykh prats*, 51, 205–217. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.20535/2307-5244.51.2020.220186>
5. Viedienieiev, D. V., Bystrukhin, H. S. (2007). *Dvoboy bez kompromisiv. Protyborstvo spetspidrozdiliv OUN ta radyanskykh syl spetsoperatsiy. 1945–1980-ti roky* [Duel without compromises. Confrontation between OUN special units and Soviet special operations forces. 1945–1980s]. Kyiv: K.I.S. (in Ukrainian).
6. Vronska, T. V. (2008). *Pozasudovi represiyi chleniv simey uchashnykhiv natsionalno-vyzvolnoho rukhu v zakhidnykh oblastyakh Ukrayiny (1944–1952)* [Extrajudicial repressions of family members of participants in the national liberation movement in the western regions of Ukraine (1944–1952)]. Kharkiv: Pravo. (in Ukrainian).

7. Kentiy, A. (2005). *Zbroynny chyn ukrayinskykh natsionalistiv 1920–1956: istoryko-arkhivni narysy* [Armed service of Ukrainian nationalists 1920–1956: historical and archival essays]. (Vol. 1). Kyiv. (in Ukrainian)
8. Lenartovych, O. Yu. (2011). *Natsionalno vyzvolnyy rukh na Volyni v roky Druhoyi svitovoyi viyny* [National liberation movement in Volyn during the Second World War]. Lutsk: Volynskyy natsionalnyy universytet im. Lesi Ukrayinky. (in Ukrainian).
9. Shaykan, V. (2010). *Ideolohichna borotba v Ukrayini periodu Druhoyi svitovoyi viyny 1939–1945 rr.* [Ideological struggle in Ukraine during the Second World War 1939–1945]. Kryvyi Rih. (in Ukrainian).
10. Dzobak, V. V., Ilyushyn, I. I., Kasyanov, H. V. et al. (2005). *Orhanizatsiya ukrayinskykh natsionalistiv i ukrayinska povstanska armiya. Istorychni narysy* [Organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian Insurgent Army. Historical essays]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).
11. Protystoyannya ukrayinskykh natsionalistiv i vlady u povoyennyi period. Problema OUN-UPA [Confrontation between Ukrainian nationalists and authorities in the post-war period. The OUN-UPA problem]. Retrieved from <http://www.poshuk-lviv.org.ua.press/oun-upa.htm#zmist> (in Ukrainian).
12. Ilnytskyi, V. (2015). Ukrayinskyy natsionalno-vyzvolnyy rukh u Karpatskomu krayi OUN (1945–1954): istoriohrafiya problemy [Ukrainian national liberation movement in the Carpathian region of OUN (1945–1954): historiography of the problem]. *Drohobyskyi krayeznavchyy zbirnyk*, 2, 277–313. (in Ukrainian).
13. Lysenko, O. (2013). Ukrayinskyy natsionalno-vyzvolnyy rukh 30-50-kh rr. XX st.: suspilnyy kontekst i naukovyy vymir [Ukrainian national liberation movement of the 30s-50s of the 20th century: social context and scientific dimension]. *Halychyna*, 24, 13–18. (in Ukrainian)
14. Viedenieiev, D. V. (2014). Stanovyshche zakhidnoukrayinskykh zemel u konteksti heopolitychnoho protystoyannya pochatkovoho periodu «kholodnoyi viyny» (1945–1950 rr.) [The situation of Western Ukrainian lands in the context of geopolitical confrontation of the initial period of the «Cold War» (1945–1950)]. *Ukrayina u svitoviy istoriyi*, 2(51), 137–147. (in Ukrainian).
15. Papakin, H. V. (2000). Do pytannya opratsuvannya dzherelnoyi bazy doslidzhennya ukrayinskykh vyzvolnykh zmahan 1939–1956 rr. [On the issue of developing the source base for the study of Ukrainian liberation struggles 1939–1956]. *Arkhivy Ukrayiny*, 1–3(243), 15–21. (in Ukrainian).
16. Zbrozhko, O. (2012). Stan zberezhenosti v arkhivakh Ukrayiny radyanskykh dokumentiv pro natsionalno-vyzvolnykh rukh oporu na zakhidnoukrayinskykh zemlyakh u period Druhoyi svitovoyi viyny ta povoyenni roky [State of preservation in the archives of Ukraine of Soviet documents about the national liberation resistance movement on Western Ukrainian lands during the Second World War and post-war years]. *Hileya: naukovyy visnyk*, 56(1), 136–141. (in Ukrainian).

17. Pavlenko, I. A. (2001). Arkhivni dzherela pro rol M.S. Khrushchova v orhanizatsiyi borotby z ukrayinskym natsionalno-vyzvolnym rukhom u zakhidnykh oblastyakh URSR (1944–1949) [Archival sources about the role of M.S. Khrushchev in organizing the fight against the Ukrainian national liberation movement in the western regions of the Ukrainian SSR (1944–1949)]. Arkhivy Ukrayiny, 1–2, 89–98. (in Ukrainian).
18. Boryak, H. V., Veselova, O. M., Danylenko, V. M., Kulchytsky, S. V. (2015). OUN i UPA v 1945 rotsi [OUN and UPA in 1945]. (Vol. 2). Kyiv: Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. (in Ukrainian).
19. Dashkevych, Ya., Kuk, V. (2010). «Osoby papky» Stalina i Molotova pro natsionalno-vyzvolnu borotbu v Zakhidniy Ukrayini u 1944–1948 rokakh [«Special folders» of Stalin and Molotov about the national liberation struggle in Western Ukraine in 1944–1948]. Lviv. (in Ukrainian).
20. Ukhach, V. Z. (2021). Ukrayinskyy vyzzvolnyy rukh u 1945 r.: strukturno-orhanizatsiyna y taktychna transformatsiya (suchasna vitchyznyana istoriohrafiya) [Ukrainian liberation movement in 1945: structural-organizational and tactical transformation (contemporary domestic historiography)]. Movna polityka derzhavy: istoryko-pravova retrospektyva i suchasnist: Materialy 13-toyi Vseukr. nauk. konf. (pp. 119–124). Lviv: L-Pres. (in Ukrainian).
21. Zdioruk, O. (2000). *Litopys UPA: chas, podiyi, dzherela (dzhereloznavcha dostovirnist ta informatsiyna tsinnist bahatotomnoho vydannya «Litopys TsPA»)* [Chronicle of UPA: time, events, sources (source reliability and information value of the multi-volume publication «Chronicle of TsPA»)]. Kyiv: In-t istoriyi Ukrayiny. (in Ukrainian).
22. Zbrozhko, O. Dzhereloznavchi studiyyi z istoriyi natsionalno-vyzvolnoho rukhu oporu na zakhidnoukrayinskykh zemlyakh [Source studies on the history of the national liberation resistance movement on Western Ukrainian lands]. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/71947/27-Zbrozhko.pdf?sequence=1> (in Ukrainian).
23. Yanevskyy, D. (2012). *Proekt «Ukrayina»: Zhertva UPA, misiyya Romana Shukhevycha* [Project «Ukraine»: Victim of UPA, mission of Roman Shukhevych]. Kharkiv: Folio. (in Ukrainian).
24. Lysenko, O. Ye. (2005). *Borotba radyanskykh sylovykh struktur proty OUN i UPA u 1945 r.* [Struggle of Soviet security forces against OUN and UPA in 1945]. In V. V. Dzobak, I. I. Ilyushyn, H. V. Kasyanov et al., Orhanizatsiya ukrayinskykh natsionalistiv i ukrayinska povstanska armiya. Istorychni narysy (pp. 495). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).